

A selejtezés jogi szabályozása Magyarországon II.

A szabályrendeletektől a törvényi szintű szabályozásig

A Tanácsköztársaság utántól a II. világháború végéig

A Levéltári Szemle 2022/3. számában a Tanácsköztársaságig tekintetem át a selejtezések jogi szabályozásának hazai történetét. E tanulmányban a két világháború közti időszak és a levéltárügy első törvényi szabályozását tárgyalom.

A selejtezés fogalmának első törvényi szintű megjelenését az 1922. évi XIX. tc.¹ 9. §-a hozta, amely rendeleti felhatalmazást adott arra, hogy a levéltárnak 32 év után átadandó kormányhatósági és minisztériumi iratok tekintetében külön szabályozás szülessen. A selejtezésre vonatkozóan a 9. §-ban a következőt fogalmazták meg: „Az átadásnak és a szükségessé váló selejtezésnek módozatait az Országos Levéltár meghallgatása után a minisztérium külön rendelettel szabályozza.” A korábbi évek rendezetlen, sokszor átgondolatlan, felelőtlen selejtezéseit megakadályozhatta volna a selejtezés részletszabályait tartalmazó minisztériumi rendelet – ám hiába volt a törvényi felhatalmazás, a rendelet sohasem született meg, így az iratselejtezésekre továbbra is az esetlegesség maradt jellemző.

A 20. század első felében a levéltárügy szerkezete sem segítette elő a selejtezések egységes szakmai szempontú kezelését. Az Országos Levéltár mint állami levéltár a központi kormányzatszervek, főhatóságok és a jogszolgáltatás felsőbb szervei tekintetében volt illetékes, az alsóbb szintű állami hatóságok irataira sem jogszabályi előírás, sem személyi, sem tárolási kapacitás híján nem terjedhetett ki a figyelme. A vármegyei és thj. városi levéltárak fenntartójuk irataival kapcsolatos levéltári munkákra koncentráltak, minden esetben az adott vármegye, illetve város szabályrendelete² alapján jártak el, amelyek alapját a 347 §-ból álló Vármegyei Ügyviteli Szabályzat (VÜSZ) képezte.³ A VÜSZ szabályozta az ügykezelés, ügyintézés módját, valamint az 5. cím alatt az ügyiratok kiselejtezésének előkészítését.⁴ E szabályzat 236. §-a a levéltárról külön szabályzat készítését írta elő, amely azonban nem lépett hatályba.⁵

---

¹ 1922. évi XIX. törvénycikk nemzeti nagy közgyűjteményeink önkormányzatáról és személyzetükről

² A szabályrendelet alkotására a belügyminiszter kapott felhatalmazást a közigazgatási eljárás egyszerűsítéséről szóló 1901. évi XX. tc. 32. §-ában.

³ Az 1901. évi XX. tc. alapján kibocsátott 125.000/1902. B.M. rendelet. Magyarországi Rendeletk Tára, 1902. 36. évf. 1156–1361. A rendelet előírta a levéltárak berendezéséről, az azokban kezelt iratok rendezéséről, rendben tartásáról, s a kiselejtezésről szóló szabályozás elkészítését, ám ez végül soha nem készült el.

⁴ Ld. bővebben: Haraszi, 2022: 23–25.

⁵ Vármegyei Ügyviteli Szabályzat, „236. §. A levéltárak berendezéséről, az azokban kezelt iratok rendezéséről, rendben tartásáról s a kiselejtezésről az ez iránt kiadandó külön szabályzat intézkedik.”

A törvényhatósági levéltárak elégtelen és esetenként kevésbé képzett személyzetükkel – ügyviteli feladatok, adminisztratív teendőik mellett – épphogy meg tudtak felelni levéltári feladataiknak. A Belügyminisztériumnak mint a vármegye felügyeleti hatóságának módjában volt ugyan az Országos Levéltár az egyes vármegyei levéltárak megvizsgálására felkérni, illetve a rendezési, selejtezési tervekben véleményét kikérni, de ez nem tekinthető központi szakmai irányításnak. A megyei városok,⁶ községek,⁷ gazdálkodó szervezetek⁸ iratainak védelmére már szinte semmilyen erőforrás nem jutott.

A lassú szemléletbeli változások ellenére a két világháború közti időszakban sem a levéltárügy, sem az iratselejtezés jogi szabályozása alapvetően nem változott, hiába sürgette a szakma a Levéltári Közlemények hasábjain ezt többször is. A levéltárosok figyelemmel kísérték a külhoni „legjobb gyakorlatokat”. Bemutatták például a 1920-as évek bajorországi gyakorlatát, ahol – bár az iratok levéltári átadására előírt időhatár nem létezett – az állami hatóságoknak, ha selejtezésre szánták el magukat, a selejtezni kívánt iratok jelzetét és tárgyát tartalmazó iratjegyzéket kellett készíteniük, amelyet az állami levéltárak főigazgatójához kellett elküldeni. A főigazgató az illetékes levéltár véleményének kikérése után döntött, s ha úgy hozta a helyzet, még az iratok felülvizsgálatára is sort kerítettek. Mindezek után a főigazgató által kijelölt tételket iratjegyzék kíséretében az illetékes levéltárnak át kellett adni.⁹

A hazai iratselejtezések az 1920–30-as években továbbra is leginkább mechanikusan történtek, teljes évek és ügkörök kiselejtezésével. Bottló Béla¹⁰ idéz egy esetet, amikor az egyik központi hatóság egy ügyosztálya irattárának 1922-ben végzett selejtezése után a nem érintett 1876. évi iratanyag 28 fasciculust tett ki, a selejtezésen átesett 1875. évi iratanyagból viszont csupán egytized fasciculusnyi maradt. Amikor a jóakarátú, de szakszerűtlen selejtezés következményeire a figyelmet felhívták, a tisztviselők „maguk csodálkoztak legjobban, hogyan vihettek véghez olyan levéltárpusztítást. Helyet nyert az irattár, de nagyon drága áron!”¹¹

A minisztériumok esetében a ma levéltárban őrzött irategyüttesek majd mind-egyikénél a meglévő irathiányok egy részét a szabályozatlan selejtezések okozták. Még a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) esetében is az 1945 előtt végzett selejtezések az 1920 előtt keletkezett iratokban „történeti értékű iratokat is megsemmisítettek”.¹² Az elnöki iratok 1889–1929 közötti időszakban keletkezett iratsorozatából a minisztériumi selejtezések után csak típusügyek maradtak.¹³ A Pénzügyminisztérium

⁶ Ld. Balázs I. és II.

⁷ Ld. Berlász, 1940–1941.

⁸ Ld. Pleidell, 1930.

⁹ Paulinyi, 1926: 167.

¹⁰ Bottló Béla (1905–1964) levéltáros, 1933-tól az Országos Levéltár tudományos munkatársa, 1962-től főlevéltárosi beosztásban. (A cikkben szereplő levéltáros életrajzi adatok a RIP 1. és RIP 2. kötetekből származnak.)

¹¹ Bottló, 1933: 298.

¹² Bélay, 1963: 1. A VKM megmaradt anyagának jelentős része 1944–45-ben, majd 1956-ban semmisült meg.

¹³ Sz. Simon, 2003: 16.

esetében a meglévőnél sokkal több iratnak kellett volna levéltárba kerülnie, de ami ma fellelhető, az a „töredéknél nem egyéb, ennek a sajnálatos ténynek a Pénzügyminisztérium által végrehajtott rendkívül radikális iratsejtezések az okai”.¹⁴ A Földművelésügyi Minisztériumban az 1889 és 1915 közt keletkezett iratokban végzett selejtezések során is csak az ügyviteli és jogbiztosító érték szempontjait vették figyelembe,¹⁵ az 1889–1912 közötti iratok mintegy 80%-át megsemmisítették.¹⁶

A bíróságok, ügyészségek esetében a tárgyalt korszakban mindvégig a 13.300/1912. I.M. sz. rendelet¹⁷ alapján történtek a selejtezések.¹⁸ E rendelet a selejtezés időpontját az irattári helyiségek szűk volta vagy más, gyakorlati okból rendelte el. A selejtezés tényét és a selejtezendő iratok körét hirdetményben kellett közzétenni. Így történt ez például a budapesti királyi járásbíróságok 1869–1897. években keletkezett irataival és kezelési könyveivel is. A hirdetésben a Központi Járásbíróság „azzal hívja fel az érdekeltek figyelmét, hogy amennyiben a selejtezendő iratok között egyes iratok kiadását vagy további megőrzését kívánják, eziránt a hirdetmény megjelenésétől számított egy hónapon belül a kir. központi járásbíróság elnökéhez indokolt kérelmet nyújtsanak be.”¹⁹

Hirdetmény útján tudhatták meg az érdeklődők, hogy a Váci Kir. Járásbíróság az 1875–1901 közt keletkezett telekkönyvi iratait kisejtezte,²⁰ kivéve azokat, amelyekért egy hónap alatt valaki jelentkezett. Az I.M. rendelet előírta, hogy a selejtezésről közzeendő hirdetményt a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének és az Országos Levéltárnak el kell küldeni, de a törvényhatósági levéltárak értesítéséről nem szólt. Ha egy törvényhatósági levéltár a hirdetményt megismerte, egyes iratokért jelentkezhetett,²¹ de hivatalból értesítést nem kapott. A többnyire sablonos hirdetmények nem tették lehetővé az iratok tartalmi megismerését, a levéltáraknak más módon – előzetesen vagy a helyszínen – nem volt jogszabály által biztosított lehetőségük beleszólni a selejtezésbe. Egy ilyen bírósági iratsejtezés során menekült meg Forinyák Géza²² joghallgató babérkoszorúja, amelyet a törvényszéki iratok selejtezésekor a bűnvádi iratokból, a selejtiratok közül emeltek ki, a tudósítás arról azonban nem szól, hogy a peres iratok is megmenekültek-e.²³

¹⁴ Bélay, 1960: 5.

¹⁵ Kiss, 1961: 60.

¹⁶ Kiss, 1961: 100.

¹⁷ A bírósági és ügyészségi iratok és kezelési könyvek selejtezésének szabályozásáról. A rendeletet az egyes igazságügyi szervezeti és eljárási szabályok módosításáról szóló 1912. évi VII. tc. 36. §-ban kapott felhatalmazás alapján adták ki. Hatályon kívül helyezte a 9.500/1951. IM. rendelet.

¹⁸ A jogszolgáltatási szervek iratsejtezési gyakorlatáról bővebben ld.: Zámbo, 2015..

¹⁹ Fővárosi Közlöny 1930 (I.): 821.

²⁰ Budapesti Közlöny 1934: 2.

²¹ Egy 1913-ban történt esetet ismertet Zámbo István, amikor a Budapesti Királyi Törvényszék selejtezési hirdetményére a Székesfőváros tanácsa egyes iratok régebbi bírói letétek rendezése végett további megőrzését kérte. Így kerültek az 1851–1861 között működött pesti császári bíróságok, valamint az 1861–1871 között fennállott Pesti Törvényszék összes iratai és segédkönyvei a Fővárosi Levéltárba. Zámbo, 2015: 54.

²² Forinyák Géza (1841–1860): joghallgató, az 1860. március 15-i – nem engedélyezett – tüntetés során sebesült meg, majd belehalt sérülésébe. (Forrás: Magyar Életrajzi Lexikon I. kötet, Bp. 1967.)

²³ Forinyák mártírkoszorúja. Friss Újság, 1920. március 28. 4.

A korabeli bírósági iratok selejtezéséről Fára József²⁴ így fogalmazott: „Az igazságszervek és a pénzügyi szervek iratselejtezése volt bizonyos mértékig szabályozva, azonban ezeket a szabályzatokat is egyaránt jellemezte az, hogy a levéltárakat igyekeztek a selejtezési munkálatoktól távoltartani.”²⁵ A törvényhatósági levéltárak részére pedig nem volt előírás a szervek irataival való foglalkozás, amire a leterhelt vármegyei levéltári rendszer alkalmatlan is lett volna.

Mindez meg is látszik a korszak fennmaradt iratain, így például Budapest Főváros Levéltárában a járásbírósi peres iratokat a 19. század végéről csak mutatóba és a tárgyalt korszak egészét tekintve is alig találunk. Ha ezeknek csak egy töredéke fennmaradt volna, akkor a kor polgári jogi jogviszonyairól jóval nagyobb tudásbázis állna rendelkezésre. A bírósági iratok selejtezését szabályozó rendelethez hasonló megfogalmazású selejtezési rendeletet bocsátott ki az igazságügy-miniszter az 1925. évi VIII. tc. 42. §-a alapján a közjegyzők és közjegyzői kamarák számára.²⁶ Meghatározta a nem selejtezendő iratok körét, továbbbővítésüket a közjegyzők feladatává tette, illetve – ha a közjegyző ezt nem vállalta – 35 év eltelte után a járásbírósi iratok őrizetébe utalta.

Az ügykezelés szabályozása ma már elképzelhetetlen a selejtezés szabályozása nélkül, az 1920-as években azonban nem minden esetben volt így. Az állami rendőrség 1924-ben kiadott, 69 szakaszból álló ügykezelési szabályzata szabályozza az irat útját a beérkezéstől az iktatáson át az érdemi ügyintézésig, az irattározásig, de egy szóval sem említi a selejtezést.²⁷ Így fordulhatott elő, hogy a Budapesti M. Kir. Államrendőrségtől 1927-ben az Országos Levéltár iratmentésként két teherautónyi iratot vett át. A rendőrség semmilyen előkészítést nem vállalt, az egész iratanyagot selejtezésre szánta, s mivel az „iratok látatlanul való megsemmisítéséért a felelősséget az Orsz. Levéltár nem vállalhatta”,²⁸ így inkább teljes terjedelmében átvette azokat.

Budapest Székesfőváros Levéltárában a selejtezni–nem selejtezni, illetve a mit s miképp selejtezni triászi megoldatlanságára már a sajtóban is felhívták a figyelmet. „Ha nem történik sürgős selejtezés a főváros levéltárában, a városháza belefulladás saját irattömegébe” címmel a Magyar Újság jól összefoglalta a kor problémáit.²⁹ A városházán akkoriban kezdődő tömeges irattermelés eredményeképpen egyre több irat halmozódik fel, s a „jellemezhetetlen mennyiségű papírtömegek” „elnyeléssel fenyegetik a városházát.” A levéltár ekkor már – a működését szabályozó szabályrendelet³⁰ értelmében – egyrészt tudományos tevékenységet végző intézményként működött, másrészt egy levéltári főtiszt és egy

²⁴ Dr. Fára József (1884–1958): tanár, történész, levéltáros. 1917–1938-ig Zala Vármegye főlevéltárosa, majd Pest Vármegye főlevéltárosa 1948-ig, 1948–1953 között a LOK tudományos munkatársa.

²⁵ Fára, 1953: 4.

²⁶ Az igazságügyminiszter 31.850/1925. I. M számú rendelete a kir. közjegyzők és a közjegyzői kamarák régi iratainak és kezelési könyveinek megőrzése, illetőleg kiselejtezése tárgyában. Budapesti Közlöny, 1925. 59. évf., 287. sz. 9.

²⁷ A m. kir. belügyminiszternek 45.000/1924. B. M. számú körrendelete. – A m. kir. állami rendőrség ügykezelési szabályzata. Belügyi Közlöny, 1924. 36. sz. 923–935.

²⁸ Jelentés, 1928: 358.

²⁹ Magyar Újság, 1927. április 17. 6.

³⁰ BFL IV.1403.a. Szabályrendelet 1901.

tiszt feladata lett volna a „kezelési szak” felügyelete, azaz a székesfőváros 15 évnél régebben keletkezett, s így levéltárba adott óriási mennyiségű iratanyagának a selejtezése. A szabályrendelet a selejtezés tekintetében a tanácsi levéltári hivatal feladatai közt csak annyit állapított meg, hogy „a selejtezésre nézve időnként javaslatot terjesszen elő.”³¹ A több mint negyven évvel későbbi, 1943. december 17-i közgyűlésen elfogadott szabályrendelet sem volt sokkal bőbeszédűbb: a levéltár a „selejtezésre nézve időnként javaslatot terjeszt elő a polgármesternek; az elfogadott javaslat alapján a selejtezést végrehajtja.”³²

A törvényhatóságoknál a levéltárosi feladatkörök egyértelmű szétválasztásánál a késlekedés károkat okozott. Az irattár és a levéltár választóvonalára úgy a vármegyénél, mint a thj. városoknál nem volt éles, a levéltáros sok közigazgatási feladatot végzett, a tényleges levéltárosi munkára jutott a legkevesebb idő. Az egyértelmű jogi szabályozás hiánya is hozzájárult ahhoz, hogy a vármegyénél végzett selejtezések során kiemelkedő értékű iratok enyésztek el. Veszprém Vármegye Levéltárban 1923-ban nagyarányú selejtezést végeztek, megsemmisítették a hivatalos, vármegyei adminisztrációval kapcsolatos iratokon kívül az 1906 előtti főszolgabírói irattárakat is „az utolsó szálig.”³³ A selejtezés során a Veszprémvármegyei Múzeum több iratot kiemelt és gyűjteményébe átvett. Pest Vármegye Levéltárában „az összeomlás után, az 1921–1923. években, főleg helynyerés céljából nagy selejtezés folyt a levéltárban, amely alkalommal az 1872–1876. és az 1896–1902. évi alispáni iratok kiselejteztettek.”³⁴ Olyan eset is előfordult, amelynél egy közintézmény egy levéltárból kiselejtezett mintegy 400 darab 16–17. századi török hódoltságra vonatkozó oklevelet, iratot vásárolt meg. A rendezetlen viszonyokra jellemző, hogy egy városi levéltár kiselejtezhette az igen értékes 18. századi összeírások egész sorozatát.³⁵

A vármegyei levéltárakban a korszakot végigkísérő „általános jelenség” „a férőhelyért folytatott küzdelem.”³⁶ A vármegyei levéltáraknak az irattárak selejtezett anyagát a VÜSZ 200. §-a alapján a közgyűlés által megállapított idő eltelte, de minimum tíz év után, majd évenként folyamatosan egy-egy év anyagát rendszeresen át kellett volna venni, amihez többnyire sem a tárolási, sem a személyi feltételek nem voltak adottak.

A Fejér Vármegyei Levéltárban az 1921-ben kiadott, a Belügyminisztérium által kisebb módosításokkal jóváhagyott selejtezési szabályrendelet³⁷ módosítása³⁸ a VÜSZ 135. §-ban előírt selejtezési határidőkre hivatkozva rendelte el a selejtezést 1929-ben. Elvégzésére három évet adtak, előírva a főlevéltáros személyes részvételét. Míg az árvaszéki iratok irattári selejtezésénél 1913-ban csak árvaszéki szakalkalmazottak vettek részt,³⁹ addig az 1921-es szabályrendelet alapján a selejtezést elrendelő főispáni utasítás

³¹ Szabályrendelet a székesfővárosi levéltár és a tanácsi segédhivatal szervezetéről. 4. § b) pontja.

³² BFL IV.1403.a. Szabályrendelet 1943.

³³ Lukcsics, 1931: 128.

³⁴ Föglein, 1930: 279.

³⁵ Paulinyi, 1926: 170. (A szerző nem nevezi meg az érintett levéltárakat.)

³⁶ Szabó, 1931: 176

³⁷ Fejérvármegye szabályrendelete 1921.

³⁸ Fejérvármegye szabályrendelete 1927.

³⁹ Fejérvármegye szabályrendelete 1912.

a munka érdemi részét, azaz az iratok egyenkénti átnézését már a főlevéltárnok feladatává tette. A kisegítő segéderő feladatául a selejtezett iratok segédkönyvekből való kivételét jelölte ki. Az utasítás az 1868 előtt keletkezett iratok selejtezését kategorikusan tiltotta.⁴⁰ A főlevéltárnok által előkészített selejtezést a közgyűlés által létrehozott irattári selejtezési bizottság ellenőrizte, amely a vármegye főjegyzőjéből, tiszti főügyészből, árvászéki elnökéből, valamint két nyugalmazott főszolgabíróból állt.⁴¹ A selejtezési jegyzékek az intézmény iratai között sajnos nem maradtak fenn. A levéltárban ezt követően 1942-ben selejtezték, továbbra is az 1927-es szabályrendelet alapján, amely három év időtartamot engedélyezett az eljárásra, s mivel ebből az 1929–1932 közt végrehajtott selejtezésre már 2 év 3 hónapot igénybe vettek, így 1942-ben már csak 9 hónapot lehetett e célra fordítani. A főlevéltárnok egy kisegítő munkaeő és egy altiszt segítségével – a hivatali munkaidőn kívül – a rendelkezésre álló időkeret alatt az 1894–1901 közti évekből mintegy 85 000 db (12 mázsa) irat kiselejtezésére tett javaslatot.⁴² Sajnos a Fejér Vármegyei Levéltárban ez esetben sem maradt fenn a selejtezett iratok tárgyáról adat, de az eljárás menete a kor jogi szabályozása szerint történt, ami Fejérvármegye Hivatalos Lapjából megismerhető. A Belügyminisztériumnak, mint vármegyei felügyeleti hatóságnak jogszerűen lehetősége volt az Országos Levéltárat felkérni a vármegyei levéltárak vizsgálatára, de ez inkább utólag és csak egyes kirívó esetekben történt meg, amikor már a kár helyreállíthatatlanná vált.

A jogszabályi hiányosságok ellenére iratmentésre is találhatunk példákat. A községi irattárakat nemcsak a szakszerűtlen selejtezés, hanem az I. világháborút követő zavaros idők eseményei is pusztították. E „jogon kívüli időszakok” során fűtő-, illetve csomagolóanyagként használták az iratokat, vagy egyszerűen széthányták őket. Ennek méréséklésére Szabolcs vármegye alispánja az 1920-as évek végén felszólította a községeket, hogy kutassák fel történeti értékű irataikat, szolgáltatassák be a vármegye levéltárába, és selejtezés ne történjék előzetes bejelentés és szakember közreműködése nélkül.⁴³ Sikerként lehetett elkönyvelni azt is, hogy a fővárosi kerületi előljárásságok irattárainak selejtezésénél⁴⁴ a kerületi előljárásságok elfogadták a főlevéltárnok, Gárdonyi Albert kérését, hogy a selejtezendő irattári anyagból az 1918. évi októberi forradalom, az 1919. évi proletárdiktatúra, valamint az ezt követő román megszállás és restauráció uralma alatti iratokat emeljék ki, s azok selejtezését tiltsák meg. A főlevéltárnok elérte azt is, hogy a selejtezést az iratok értékével inkább tisztában lévő fogalmazási szakhoz tartozó végleges állású tisztviselők, s ne alacsonyabb beosztású alkalmazottak végezzék.⁴⁵ A rendelet jogi jelen-

⁴⁰ Fejérvármegye alispánjának utasítása a főlevéltárnoknak, 1929. március 7., 3508/1929. alispáni szám, MNL FVL VIII.701.

⁴¹ Kivonat Fejérvármegye Törvényhatósági Bizottságának 1929. május 6-i rendes közgyűlésének jegyzőkönyvéből, MNL FVL VIII.701. 4628/1929. alispáni szám, 472/1929. Lt.sz.

⁴² „Levéltár” című feljegyzés a levéltár 1942. évi tevékenységéről, 1942., gépirat, aláírás nélkül, MNL FVL VIII.701.

⁴³ Gál, 1929: 121.

⁴⁴ BFL VI.1409. 190.258/1930-I. sz polgármesteri rendelet intézkedés a kerületi előljárásságok irattárainak selejtezési munkái tárgyában /é. n., nem teljes/. (9778/1938. alapszám)

⁴⁵ Fővárosi Közlöny, 1930 (II.): 2319.

tőségét az adja, hogy a főlevéltárnok bevonásával a főváros polgármestere a kerületek selejtezéséről hozott szabályozást.

Esetenként a jogalkotó is átérezte, hogy az iratokkal együtt valami visszavonhatatlanul megsemmisül. A Belügyminisztérium az útleveleliratok selejtezésével kapcsolatos körrendeletében kivonta az eljárás alól mindazon iratokat, „amelyeknek történeti, közjogi értékük van, és amelyek az útlevelelügyek fejlődésére, valamint a kivándorlási mozgalmakra világot vetnek”.⁴⁶ Kérdés csak az, hogy az ügykezelő milyen mértékben volt tisztában azzal, mely ügyek világosíthatják meg a kivándorlási mozgalmakat.

Más esetben a jogalkotó nem volt tekintettel az esetleges történeti értékre. Például igazságügy-miniszteri utasításra a közjegyzőkről felvett személyi táblázatokat a közjegyző halála után az 1935. évi 16.100. I. M. számú rendelet selejtezhetővé nyilvánította.⁴⁷ Szerencsére a selejtezést a kamara iratainak levéltárba kerüléséig (1958-ig) nem végezték el, így ezen társadalom és jogtörténeti jelentőségű iratok fennmaradtak.⁴⁸

A megyei városok esetében figyelhetők meg leginkább a szabályozás hiányából eredő iratpusztulások. A törvényhatóságok és községek esetében a BM rendelettel kiadott ügyviteli szabályzatok legalább támpontot adtak a selejtezéshez, azonban a városok esetében ilyen nem született. Egy 1941-es felmérés tanúsága szerint 31 megyei városból négyben csak irattár volt, hét esetben a levéltár és az irattár feladatkörének szétválasztása nem történt meg, a többi 21 helyen a levéltár és irattár különállása valamilyen szinten biztosított volt, de sok helyütt a levéltár csak névlegesen működött.⁴⁹ A szervezeti szabályozatlanság hatott az iratselejtezések szabályozatlanságára is, a megyei városok levéltárosai – ha voltak – nem rendelkeztek megfelelő szakmai ismeretekkel, a vármegyei főlevéltárnokhoz hivatalos kapcsolat nem fűzte őket. A megyei városok anyagát a gondatlan tárolás és a szándékos iratpusztítás gyérítette, a „selejtezéseknél az iratok történeti értékének figyelembe vétele általában fel sem merült”.⁵⁰ A (jog)sabályi háttérrel nélküli, szakszerűtlen selejtezéseket Balázs Péter⁵¹ részletesen ismertette: a szabályozás hiányában, ezért egységes szempontok nélkül végzett selejtezések egy része többé-kevésbé elfogadhatónak volt tekinthető, de több, komolyabb iratpusztításról is beszámolt.

⁴⁶ A BM 1933. évi 138.692/1932. számú körrendelete az útlevelek kiállítása, illetve meghosszabbítása alkalmával az előiratok csatolásának mellőzéséről, és az útleveleliratok selejtezéséről. Rendeletek tára, 1933. 1187–1188.

⁴⁷ 1935. évi 16.100. I. M. számú rendelet, a királyi közjegyzők személyi táblázatáról. Rendeletek tára, 1935. 375–376.

⁴⁸ Bővebben (kamarai iratselejtezésre vonatkozóan is) ld. A Budapesti Közjegyzői Kamara repertóriuma, 1875–1950., összeáll. Simon Katalin; szerk. és a bevezető tanulmányt írta Sarusi Kiss Béla. Bp., 2019.

⁴⁹ Balázs I., 1988: 45.

⁵⁰ Balázs II, 1988: 36.

⁵¹ Balázs Péter (1922–1991): történész, levéltáros. A Magyar Országos Levéltár gyakornoka (1949–1950), a Győr-Sopron Megyei Közlevéltár igazgatója (1950–1952). A LOK, ill. a LIG dunántúli levéltárak szakreferense (1952–1978), a Magyar Országos Levéltár főlevéltárosa és a Reprográfiai Osztály vezetője (1978–1979), az Új Magyar Központi Levéltár főigazgató-helyettese (1979–1984).

A kor levéltárosai egyre sürgetőbben érezték a jogi szabályozás hiányát. A múzeum-, könyvtár- és levéltárügy némely kérdéseinek rendezéséről szóló 1929. évi XI. törvény-cikk a közhatóságok hivatalos iratait tartalmazó irattárak és levéltárak történeti értékű irataival kapcsolatos felügyeletet a vallás- és közoktatásügyi miniszter alá helyezte át. A törvény végrehajtására hozott, a múzeum-, könyvtár- és levéltárügy némely kérdéseinek rendezéséről szóló 9.300/1935. VKM rendelet 40. §-a előírta, hogy a törvényhatósági és községi (városi) irattárak és levéltárak történeti jelentőségű anyaga kezelésének szabályait további rendeletben kell megállapítani. E rendelet azonban sohasem született meg.

A Nemzeti Múzeumról szóló 1934. évi VIII. tc. 12. § (1) alapján az állami főbb hatóságoknak és hivataloknak a polgári jog szerinti elévülési időnél (32 év) régibb keletű hivatalos iratait további megőrzés végett az Országos Levéltárnak kellett átadni. Az átadás módozataira a törvény VKM rendeleti szabályozást írt elő. A törvényi szabályozás mindkét esetben csak a központi kormányzati szerveket érintette.

Az 1930-as évek végére egyre inkább megérett az idő egy levéltári jogszabály megalkotására, amely a levéltári területet, benne a selejtezéseket is átlátható módon szabályozná. A Levéltári Közleményekben a selejtezés elméleti és gyakorlati kérdéseit tárgyaló tanulmányok jelentek meg,⁵² a külföldi mintákat továbbra is közzétették.⁵³ A Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete második országos kongresszusán több előadás foglalkozott a kérdéskörrel.⁵⁴ Házi Jenő⁵⁵ – meg nem valósult – javaslata szerint a levéltári és irattári selejtezéseket egy, az Országos Levéltár mellett felállítandó levéltári bizottság engedélyezte volna. Előremutató meglátása volt, hogy a bizottságnak mindig az adott iratkeletkeztető szerv tevékenységének figyelembevételével kellett volna a selejtezéseket elbírálni, hiszen más-más szempontok szerint kell eljárni egy városi vagy egy vármegyei levéltár, egy bírói, pénzügyi, posta s egyéb állami hivatal iratai esetében. A mai „testre szabott” irattári tervek előzményeképp elgondolása közt az szerepelt, hogy „annyi selejtezési utasítás jelenne meg, ahányfélék a levéltárak és irattárak”.⁵⁶

A bizottság feladata lett volna a selejtezések ellenőrzése is tapasztalt, képzett levéltárosok közreműködésével. A selejtezést végző levéltáros tapasztalatát, egyéniségét legalább olyan fontos tényezőnek tartotta, mint egy megalapozott selejtezési utasítás meglétét.

⁵² Többek közt: Szabó, 1939.; Bánrévi, 1919.; Klein, 1939.; Juhász, 1939.

⁵³ Pl. Nagymihályi, 1938.

⁵⁴ „Bánrévy György, Budapest székesfőváros allevéltárnoka e levéltári »sorskérdés« általános elveit foglalta össze, Klein Gáspár, Borsod vármegye főlevéltárnoka és Juhász Viktor Székesfehérvár város főlevéltárnoka a vármegyei és a városi levéltár álláspontját körvonalazta az iratselejtezéssel szemben, Csobán Endre, Debrecen város főlevéltárnoka pedig előadásában a városi hatóság működése során keletkezett egyik nagyfontosságú iratcsoporton, a számvéviségi iratokon mutatta be a levéltárnokra váró selejtezési munka részleteit elejétől-végig.” Levéltári Közlemények, 1939. Sinkovics István: A Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületének második országos kongresszusa 338–341. Bánrévy György előadásához kapcsolódó vitát ld.: Bánrévy, 1939: 168–171.

⁵⁵ Házi Jenő (1892–1986): történész, levéltáros, 1917-ben kinevezték Sopron város főlevéltárnokának, 1950-ig, kényszernyugdíjazásáig állt az intézmény élén.

⁵⁶ Házi, 1932: 321.

E véleményével a mai napig teljes mértékben azonosulni tudok. Az említett gondolat jelenik meg a Pázmány Lajosról⁵⁷ írt nekrológban is, aki nyugdíjazása után „díjnoki fizetéssel visszamaradt a selejtezés végzésére, mert a hosszas tapasztalatai során rájött, hogy törvényhatósági levéltárakban, ha már mindenképpen foglalkozni kell az iratok megrostálásával, ezt a komoly történeti ismereteket kívánó felelősséges munkát csak levéltári szakember végezheti megnyugtató módon. Szomorúan emlegette, hogy milyen jóvátehetetlen károkat szenvedett Heves vármegye levéltára aapidíjasokra bízott irat-selejtezések során.”⁵⁸

Bánrévy György 1939-ben megjelent tanulmányában rögzítette a selejtezés alapelveit, az iratértékelés fontosságát hangsúlyozva. „Bárminő selejtezés csak központi jóváhagyás után és ellenőrzés mellett volna végrehajtható”⁵⁹ – írta, amin a levéltár (azon belül a levéltárnok) ellenőrzési jogát értette, de egy ilyen széleskörű ellenőrzési lehetőséget csak jogi szabályozás biztosíthatott volna. A tanulmányban rögzített elvek máig hatóak, alkalmazásuk kellő jogszabályi támogatottsággal sok értékes irat megmenekülését eredményezhette volna.

Sopron vármegye 1935-ben a levéltárügy (levéltárvédelem) kérdésében országos javaslatot terjesztett elő,⁶⁰ amelyben egy levéltári törvény megalkotását javasolta, elsősorban a törvényhatósági levéltárak ügyét rendezendő, a levéltárügy államosításával. A VKM-hez és a Belügyminisztériumhoz küldött javaslat részletkérdésekkel, így a selejtezéssel szándékoltnak nem foglalkozik, de témánk szempontjából említendő, mert azt mutatja, hogy a levéltári törvény hiánya egy vármegyei közgyűlésen felmerült mint napirendi pont.⁶¹

Az Országos Levéltárban a levéltári törvény előkészítése során 1944-ben keletkezett egy szövegváltozat, amely úgy rendelkezett, hogy a selejtezések tárgyában a törvény hatályba lépésétől számított öt (egy másik tervezetben három) éven belül részletes selejtezési szabályzat készüljön.⁶² Dr. Miskolczi Gyula⁶³ egyetemi tanár véleményében megjegyezte, hogy a selejtezés felügyeletéről korábban kellene intézkedni, mert az öt évből könnyen évtizedek lehetnek, így legalább annyit rögzíteni kellene, hogy a szabályzat megalkotásáig tartandó selejtezéseket az Országos Levéltár által megfogalmazott elvek

⁵⁷ Pázmány Lajos (1847–1943): történész, levéltáros, 1900–1919-ig Trencsén vármegye főlevéltárnoka, majd Heves vármegye főlevéltárnoka nyugdíjazásáig, 1938-ig.

⁵⁸ In memoriam... Pázmány Lajos (1874–1943). Levéltári Közlemények, 1946. 351–352.

⁵⁹ Bánrévy, 1939: 165.

⁶⁰ Sopron Vármegye alispánjának javaslata a levéltárügy /levéltárvédelem/ országos kérdéséhez. MNL GYMSVSL XIV.44. 6.139/1935. Ltsz.

⁶¹ A kezdeményezést az Országos Levéltár nem karolta fel, s végül véleményezés nélkül került irattárba 1946-ban. Ld.: Borsa, 1954: 17.

⁶² II. tervezet 1944. január 27. MNL OL Y.1.a.

⁶³ Dr. Miskolczi Gyula (1892–1962): levéltáros, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja. 1914-ben a bécsi udvari levéltárban dolgozott, 1921-től a Bécsi Magyar Intézet, 1922-től Budapesten az Országos Levéltár szolgálatában állott. 1925-től mint külügyminisztériumi titkár ismét Bécsben működött a magyar levéltári delegáció tagjaként.

alaján kell végrehajtani.⁶⁴ Hadnagy Albert⁶⁵ további kitétel javasolt: „nem ártana olyan törvényszakasz sem, mely a selejtezéseket 1867-ig megtiltaná. Ezen a téren elég szomorú tapasztalatokkal bírunk.”⁶⁶

A szabályozatlanság hiányát leginkább a történeti múlt kutatói érezték meg, s ha szóltak is, hangjukat kevesen hallották meg. A postatörténettel foglalkozó Mónus Ferenc⁶⁷ egyik kutatását összegző tanulmányában így írt: „Nagyon nehéz a kutató munkája, ha visszanéz a múltba. Irratáraink bőséges anyaga sem nyújt elegendő adatot mindég. Mi az oka? – sok minden, nem utolsó sorban az ügyiratselejtezések körüli előrenemlátás, melynek következtében fontos és később pótolhatatlan feljegyzések, rajzok a papírgyárak gépei között semmisülnek meg.”⁶⁸

A Belügyminisztérium 1940-ben a kihágási⁶⁹ iratok selejtezése tárgyában hozott rendeletében maga mondta ki: „Ez időszerint nincs olyan jogszabály, amely a büntető ügyek iratainak kiselejtezésére kifejezett rendelkezéseket tartalmazna.”⁷⁰ A kihágási iratok selejtezési szabályait tartalmazó rendelet tíz évben szabta meg a kihágási ügyek általános őrzési idejét, s csak szűk körben határozta meg a nem selejtezhető iratok körét.⁷¹ A rendelet nem írta elő a levéltár (bármilyen szintű) bevonását a selejtezésbe.

A törvényelőkészítés és az Országos Levéltár részéről a vármegyék, illetve a törvényhatósági levéltárak számára egy általános szabályzat munkálatai megindultak ugyan, de a II. világháború közbejöttével jogszabály már nem született. A korszakban a vármegyék esetében mindvégig – annak minden korábban taglalt előnyével és hiányosságával – a VÜSZ alapján készültek a szabályrendeletek, amelyek évtizedekig előírták, hogy az 1791–1897 közt keletkezett iratok selejtezése a Belügyminisztérium további intézkedéséig függőben marad, de a tárca jogszabályban előírt intézkedése nem született meg.

A két világháború közti időszak selejtezéseire a levéltárügy szervezeti hiányosságai és a már említett jogszabályi hiányosságok mellett legfőképp az egységes normák hiánya volt a jellemző, főképp azért, mert a levéltárak szakmai szempontjai az ügyviteli megközelítés mögé szorultak. Levéltáros körökben egyetértés volt abban, hogy az 1867 előtt

⁶⁴ Dr. Miskolczy Gyula egyetemi tanárnak, a bécsi levéltárakhoz kiküldött magyar kormánybizottság vezetőjének megjegyzései a levéltári törvénytervezethez. (Dátum nélkül.) MNL OL Y.1.a.

⁶⁵ Dr. Hadnagy Albert (1901–1967): levéltáros, történész, 1926–1967 közt a Szekszárdi Levéltár igazgatója.

⁶⁶ Észrevételek a levéltárakról szóló törvénytervezethez Tolna megye levéltárától. (Dátum nélkül.) MNL OL Y.1.a.

⁶⁷ Dr. Monus Ferenc (1882–1949): postatörténet-író, postaigazgató (Debrecen, 1. sz. postahivatal). „Megjegyzések az irattárvédelemhez és az ügyiratselejtezéshez” című tanulmányában a postai iratok megőrzésére és selejtezésére vonatkozóan fontos gondolatokat fejt ki. Magyar Posta, 1942. 5. sz. 237–242.

⁶⁸ Monus, 1943: 95.

⁶⁹ A kihágás 1955-ig élt a magyar jogban, a kategóriába tartozó cselekmények nagyobb részét azóta a szabálysértés fogalma fedi le.

⁷⁰ Fővárosi Közlöny 1941: 196.

⁷¹ „Nem lehet kiselejtezni azokat a kihágási iratokat, amelyekben jogerős büntetés van megállapítva: a) koldulás és közveszélyes munkakerülés kihágása miatt; b) egyéb kihágás miatt, ha a kiszabott büntetés egy hónapi elzárást meghalad; c) ha a kihágással kapcsolatban magánjogi igény (kártérítés stb.) is megítéltetett és az még végrehajtván nincs.” De ezek a tételek is csak ügyviteli értékük megszűntéig maradtak meg a bíróság őrzetében.

(a fővárosban az egyesítés, 1873 előtt) keletkezett iratok nem selejtezhetőek, de az egyre nagyobb tömegben keletkező hivatali iratok fogadására a levéltárak nem voltak képesek. A raktározási körülmények a már levéltárban lévő iratok megfelelő elhelyezését sem biztosították. Az említett hiányosságok komoly iratmegsemmisülésekhez vezettek.

A II. világháború végétől 1950-ig

A háborús cselekmények jelentős iratpusztulásokat okoztak, a papírhány kényszermegoldásokat szült, amelyek adott helyzetben nyilván gazdasági szempontból szükségszerűek voltak,⁷² de történeti szempontból károkat eredményeztek. A földigénylő bizottságok például a községi előjáróságok irattárából vagy az uradalmi levéltárakból kiemelt iratok tiszta hátlapjait használták fel.⁷³ (A selejtiratok ilyen jellegű felhasználása ekkor gyakorlat volt, de itt nem csak értéktelen iratokat használtak fel.) Ezek az események iratpusztulásnak és nem iratselejtezésnek tekinthetőek, így e történéseket nem is részletezem.

Az iratselejtezés jogi megítélése, szabályozása 1945 után nem változott. A megjelent fenntartói rendelkezések a korábbiakhoz hasonlóan szabályozták a selejtezéseket, azaz a levéltár bevonásán kívüli területként. Például a mezőgazdasági középiskolák rendtartásáról szóló 118 szakaszból álló rendelet⁷⁴ 52. §-a foglalkozik az irattározással, iratselejtezéssel. Általánosságban előírja az iratok tíz év után történő selejtezését, ha az irat az iskola történetének vagy a tanulmányok igazolásának szempontjából nem fontos, de nem említi a levéltár bárminő szerepét. Egy másik példa: a szabadalmi iratok selejtezéséről szóló iparügyi miniszteri rendelet⁷⁵ 1. § h) pontja előírta ugyan, ha a selejtezés során olyan ügyiratokat találnak, amelyek tartalmuknál fogva irodalmi, tudományos vagy történeti értékűek, arról az Országos Levéltárat értesíteni kell, de a selejtezés folyamatába a levéltárat nem vonták be.

A papírhány miatti, válogatás nélküli iratbegyűjtések megakadályozására valamit tenni kellett, ezért az Országos Levéltár felhívására a Belügyminisztérium körlevelet intézett a törvényhatóságok főispánjaihoz a törvényhatósági levéltárakban őrzött iratok további pusztulásának megakadályozására. Előírta, hogy mihamarabb töltsék be a főlevéltárnoki álláshelyeket, mégpedig szakképzett személyekkel, „hogy az elhanyagolt, és részben elpusztult törvényhatósági levéltárak gondozása kellő szakképzettségű főlevéltárnokok kezébe kerüljön”.⁷⁶

⁷² Egy példa a kínzó papírhányra: 1945 decemberében a SZEB tájékoztatást kért az iskolák tankönyvvel, füzetekkel történő ellátásáról. A VKM miniszterének válaszában jelentős tankönyv- és füzethiányról számolt be, csak utóbbiból 12–14 vagonnyira lett volna szükség. Ld.: A vallás- és közoktatásügyi miniszter levele a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnökéhez a magyar iskolák taneszközökkel való ellátottságáról. Budapest, 1945. december 5. Közli: Dancs, 1979: 262–263.

⁷³ Jenei, 1970: 141.

⁷⁴ Magyar Közlöny 1945.

⁷⁵ Magyar Közlöny 1946.

⁷⁶ A törvényhatósági levéltárak gondozása, 1945. június 13. 91799.IV/1945. BM szám https://library.hungaricana.hu/hu/view/LeveltariKorpusz_01_LeveltarugyAltalaban_4/?pg=0&layout=s (A letöltés ideje: 2023. május 23.)

Minderre nagy szükség is volt, hiszen a háború után az iratok fennmaradását a különféle papírbegyűjtési kampányok veszélyeztették leginkább. Budapest Székesfőváros Polgármestere már 1945. április 24-én rendeletet adott ki a főváros hivatalainál, intézményeinél és üzemeinél fellelhető papírhulladék összegyűjtésére. A nemzetgazdasági érdekből összegyűjtendő selejtanyagról szóló rendelkezés a levéltár felé intézkedést nem tett, ugyanakkor előírta, ha „valamely hivatalnál egy kosárra való hulladékpapíros összegyűlik”, azt már a begyűjtést végző gondnoki hivatalnak át kellett adni.⁷⁷ A polgármesteri ügyosztályoknak papírosgazdálkodási előadót kellett kijelölni.⁷⁸ A hulladék-papír összegyűjtésére a 22.614/1945-I. sz. polgármesteri rendelettel közmunkások segítségének igénybevételét is elrendelték.⁷⁹

A papírbegyűjtési kampány nem hozta meg a várt eredményt, így Vas Zoltán polgármester 26.690/1945-I. sz., október 17-én kelt rendeletében 48 órán belüli teljesítést rendelt el és előírta az 1934. évi irattári anyagok selejtezésének végrehajtását.⁸⁰ A rendelet a levéltár közreműködésének szükségességét nem említi. Kovács Lajos főlevéltáros⁸¹ ezt már nem hagyhatta annyiban, október 31-én kelt levelében így írt: a „fennforgó közigazgatási és tudományos érdekek megvédése céljából az irattárak selejtezésével az ügykörökben teljesen tájékozott előadókat, az általuk kiselejtezett anyag felülvizsgálatával pedig a levéltárak megbízni szíveskedjék”.⁸² A levélre válasz nem érkezett, de Kovács november 6-i pro domojában feljegyezte, hogy a főváros az 1934. évi iratok rohamselejtezésének tervét feladta, ám nem szakmai érvek hatására, hanem azért, mert a „selejtezési munkadíjak következtében olcsóbb a piacon megszerzett papír, mint a kiselejtezett papírból nyert új papír.”⁸³ A selejt- és hulladékpapír értékesítésére vonatkozóan 1946-ban született fővárosi szabályozások a levéltár szerepét továbbra sem említették.⁸⁴

⁷⁷ 235.881/1945-XII. polgármesteri rendelet a székesfőváros hivatalainál, intézeteinél és intézményeinél és üzemeinél fellelhető papíroshulladék összegyűjtése és elszállítása tárgyában. BFL VIII.3801.a. 47. tétel, 158/1945. Ltsz.

⁷⁸ 21.107/1945-I. sz. polgármesteri rendelet „takarékos gazdálkodás a papírossal” tárgyban, 1945. április 24., BFL VIII.3801.a. 47. tétel, 762/1945. Ltsz. A Fővárosi Levéltárban erre a tisztre dr. Rokken Zoltán levéltárost, helyettesének dr. Horváth Gyula allelvéltárost jelölték ki.

⁷⁹ Rokken Zoltán levéltárnok jelentése szerint maga a levéltár 5 kg, tartalmában meg nem nevezett hulladékpapírt gyűjtött össze. (BFL VIII 3801.a. 47. tétel 784/1945 Ltsz.)

⁸⁰ Budapest Székesfőváros Polgármestere 26.690/1945. I. sz. rendelete hulladék papíros bejelentése tárgyában, BFL VIII.3801.a. 47. tétel, 951/1945. Ltsz.

⁸¹ Kovács Lajos (1890–1971): történész, levéltáros, lepidológus. 1927-től a Fővárosi Levéltár allelvéltárosa, 1936-tól levéltárosa. 1944. jún. 21-én főlevéltárnoki kinevezéssel megbízták a levéltár vezetésével, 1948 végén kényszernyugdíjazták, majd a Természettudományi Múzeum osztályvezetője lett.

⁸² Kovács Lajos levele Budapest Székesfőváros Polgármesterének, 1945. október 31., BFL VIII.3801.a. 47. tétel, 986/1945. Ltsz.

⁸³ Budapest Székesfőváros Polgármestere 1945. október 27-én kelt 27.869/1945-I. sz. rendelete, hátoldali p. d., BFL VIII.3801.a. 47. tétel, 997/1945 Ltsz.

⁸⁴ 237.655/1946-XII.sz., 1946. május 15-én kelt polgármesteri rendelet selejt- és hulladékpapíryanagok gyűjtése tárgyában (BFL VIII.3801.a. 701/1946. Ltsz.) és a 238.264/1946-XII. sz., 1946. július 4-én kelt alpolgármesteri határozat újabb intézkedés a selejt- és hulladékpapíryanagok értékesítésére (BFL VIII.3801.a. 862/1946. Ltsz.).

1947 jelentős év a magyar levéltárügy történetében. Hosszas előkészítés után megszületett a levéltárügy rendezéséről szóló 1947. évi XXI. tv., amely 1947. július 29-én lépett hatályba⁸⁵. A törvény a selejtezések egyes elemeinek szabályozására is kitért, de átfogó megoldást nem hozott. Az Országos Levéltárról és a kerületi levéltárakról szóló fejezet selejtezésre vagy felügyeleti jogra vonatkozóan előírásokat nem tartalmazott. A tervek szerint a részletszabályokat az Országos Levéltárnak a VKM-mel egyetértésben kiadott ügyviteli szabályzata biztosította volna, amelynek hatályba lépését a későbbi évek politikai változásai elsodorták.

A levéltári törvény 23. §-a előírta, hogy a vármegye és a törvényhatósági jogú város levéltárában főlevéltárnok selejtezze a levéltárban elhelyezett iratokat, s felügyelje mindazoknak az iratoknak a selejtezését, amelyeket a törvény előírása értelmében a levéltár fog átvenni. A felügyeleti jogkör nem volt teljeskörű, csak a levéltári átvételre szóba jöhető ügykörökre terjedt ki, kiterjedt azonban a törvényhatóság, továbbá a törvényhatóság szervei, intézetei, közintézményei, közművei és a törvényhatóság kezelésében lévő alapítványok iratainak selejtezésére, ami a korábbi időszakhoz képest jóval szélesebb kört jelentett. Gondot jelentett, hogy a felügyeleti jog mértékét a törvény nem fejtette ki.

A bevett és törvényesen elismert egyházak, illetve a vallásfelekezetek irataik kezelésére, beleértve azok selejtezését is, saját hatáskörben készíthettek ügyviteli szabályzatot, de azt a VKM-nek kötelesek voltak bemutatni. A törvény a közérdekű levéltárnak nyilvánított magánlevéltárakban végzett selejtezéseket a Levéltárak Országos Felügyelőjének⁸⁶ (LOF) engedélyéhez kötötte. A megyei városokban és községekben keletkezett iratok selejtezésére a jogszabály nem tér ki. A már levéltárakban lévő iratanyaggal kapcsolatos szakmai munkák esetében – beleértve azok selejtezését – a tv. 42. §-ában megfogalmazottak szerint a VKM a LOF útján gyakorolt felügyeletet.

Összességében a levéltárügy rendezéséről szóló törvény a selejtezési eljárások területén csak a vármegyei levéltárak vonatkozásában fogalmazott meg intézkedéseket, a jogszabály rendelkezései nem lehettek elégségesek a kontrollálatlan selejtezések megakadályozására.

A levéltári törvény említett hiányossága országos szinten jelentkező károkat okozott. A papirostakarékossággal és az irattári selejtezés végrehajtásával kapcsolatos kérdések tárgyában hozott, 1947. december 10-én megjelent 14.527/1947. M.E. határozat⁸⁷ komoly veszélyt jelentett és nagy iratpusztítással járt. A háború utáni papírhiány addig sem kedvezett az iratok megőrzésének, de ez a határozat előírta „a közhivataloknál és közintézményeknél, mind egyéb intézményeknél a törvényes kereteken belüli és az ezen

⁸⁵ <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=94700021.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D42> Ezer év törvényei. (A letöltés ideje: 2023. május 23.)

⁸⁶ A levéltári törvény 40. § (1) alapján a vármegyei, továbbá a törvényhatósági jogú városi, a megyei városi és a községi levéltárak felett a szakirányú felügyeletet – a belügyminiszter intézkedési jogának érintése nélkül – a vallás- és közoktatásügyi miniszter a törvény által létrehozni rendelt új hivatal, a levéltárak országos főfelügyelője útján gyakorolta.

⁸⁷ 14.527/1947. M.E. határozat a papírtakarékosság és irattári selejtezés végrehajtásával kapcsolatos kérdések tárgyában. Magyar Közlöny, 1947. december 10. 3166.

felül lehetséges irattári selejtezések” nyolc napon belül történő megkezdését és négy hónapon belüli végrehajtását. A selejtezési munkák előrehaladásáról, a kiselejtezett papírmennyiségről az Anyag- és Árhivatalnak havonta kellett jelentést tenni. Az Országos Levéltár három héttel a határozat megjelenése után annak lehetséges következményeitől tartva – eredménytelenül – tiltakozást nyújtott be a VKM-hez.⁸⁸

Az Országos Levéltár tényleges jogkör hiányában annyit tehetett, hogy figyelemfelhívásként és segítségképpen a Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Törvényhatósága által készített, 1948. január 9-én jóváhagyott selejtezési szabályzatot és a községek részére készített útmutatót a többi megye alispánjának elküldte, azzal a kéréssel, hogy a selejtezések ellenőrzését bízják a vármegye főlevéltárnokaira, továbbá kérte annak elrendelését is, hogy a selejtezés elvégzéséről és a felmerülő kérdésekről az Országos Levéltárat tájékoztassák.⁸⁹ A törvényhatósági jogú és a megyei városok polgármesterei részére a fővárosi levéltár által összeállított útmutatót küldték meg. A selejtezés alapvetően az 1867–1937 közt keletkezett iratokat érintette, az útmutatók szerint 1867 előtti iratok selejtezése nem volt lehetséges. A szakmai anyag jogi háttér hiányában alapvetően kéréseket fogalmazott meg. A selejtezések teljes tételekre irányultak és a visszamaradó iratanyag esetében sem volt egyértelmű elvárás annak levéltárba adása, ami a községek esetében – illetékesség hiányában – fel sem merült.

A papírgyűjtési akció az állami szerveknél nem vezethetett kellő eredményre, mivel a Gazdasági Főtanács 286/1948. G.F. számú határozata minden 20 munkavállalónál többet foglalkoztató magánvállalkozásnál papirostakarékossági megbízott kijelölését írta elő. A megbízott feladata volt „a törvényes kereteken belül és szükséghez képest ezen felül is lehetséges irattári selejtezések” haladéktalan végrehajtásának négy hónapon belüli megvalósítása. A jogszabály lehetővé tette az amúgy is – jogszabályi háttértámogatás hiányában – gyenge lábon álló iratmegőrzési idők áttekintését és „szükséghez képesti” felülvizsgálatát. Utóbbi fogalmát a határozat nem fejt ki, de nyilvánvaló, hogy a mennyiségi mutatók teljesítését értették alatta, amit a megőrzési idők csökkentésével kívántak elérni. A szervek a mennyiségi elvárásokat bizonyosan nem a jogbiztosító értékkel rendelkező iratokból elégítették ki, hanem a korábbi évekből fennmaradt, de számukra ügyviteli szempontból értéktelen iratokkal, melyeknek másfajta pl. történeti értéke lehetett. Sajnálatos módon a határozatot hozókat nem érintette meg a múlt öröksége.

A selejtezési kampányt az Anyag- és Árhivatalban létrehozott bizottság fogta össze, amely a végrehajtás ellenőrzésére repülőbizottságokat küldhetett ki. A kiselejtezett iratokért kapott pénzbeli ellenérték a vállalatok szakszervezeti jóléti alapjainak javára volt elszámolható, illetve ösztönzéseképp az összeg 2/3-át a selejtezést végrehajtó dolgozók között a kiselejtezett mennyiség (kg) arányában kellett elosztani. Ez a „motiválás” többször előfordult a korszakban, még az 1980-as években is. A levéltár sem értesítést, sem véleményezési jogot nem kapott a selejtezésekkel kapcsolatban.

⁸⁸ Borsa, 1954: 32.

⁸⁹ Tájékoztató szétküldése a vármegyéknek az iratsejtezés tárgyában, 50/1948. OL sz. (11/1948. alapszám) MNL OL Y.7.a.

A törvényes kereteken felül, szükséges mértékben, a levéltár tájékoztatása nélkül végzett, az 1947. július 29-től hatályos levéltári törvénnyel ellentétes selejtezések ellen a VKM tiltakozást nyújtott be, melynek eredményeképp 1948 májusában (a decemberi rendelet négy hónapos végrehajtást írt elő!) a belügyminiszter 5.411/1948. eln. B.M. számú körrendeletével⁹⁰ módosította a selejtezés szabályait. A következő – a törvényhatóságokra, a városokra és a községekre hatályos – intézkedéseket hozták:

1. A selejtezés az érvényben lévő jogszabályok által megadott kereteken túl nem terjedhet.
2. A selejtezés végrehajtása és ellenőrzése a vonatkozó jogszabályok által előírt módon történjék. (Selejtezési jegyzőkönyv, selejtezési bizottság stb.)
3. Az 1867. év előtti iratot kiselejtezni tilos.
4. Az iratokat kiselejtezés előtt egyenként át kell vizsgálni, a selejtezésre szánt iratállagokat átnézés nélkül egészükben megsemmisíteni nem szabad.
5. A háborús cselekmények vagy bármely más ok következtében széthullott, összekeveredett, esetleg megrongálódott iratanyagok — átvizsgálás nélküli — egészében való megsemmisítése tilos. Az iratanyagot először szét kell válogatni és az egyes iratállagokat darabról-darabra át kell vizsgálni, s csak azt követően kerülhet sor a kiselejtezésre.
6. A levéltárügy rendezéséről szóló 1947: XXI. tc. 23. §-a értelmében a törvényhatóságok irattárában történő selejtezést a főlevéltárnok felügyelete alatt kell elvégezni.”

Az intézkedés megkésettsége és az M.E. határozat „alapján hanyatt-homlok végrehajtott, ellenőrzés nélküli selejtezések (...) mindenesetre jobban megtizedelték irattárainkat, mint a magyar történelem pusztító háborús eseményei és ekkor került selejtbe pl. a községi irattárak túlnyomóan nagy része”⁹¹ A levéltárakban őrzött levéltári iratanyagot az irattári selejtezési kampány kisebb mértékben sújtotta.

A 14.527/1947. M.E. sz. minisztertanácsi határozat a vármegyei közigazgatásban is éreztette hatását, így például Somogy vármegye alispánja a határozat takarékosági rendszabályaira hivatkozva R 670/2/1948. I. sz. alispáni rendelkezésében a járások főjegyzőit is rohamosra selejtezésre buzdította. Az intézkedések eredményéről tudósít a tabi járási főjegyző jelentése 1948. április 10-ről: „Jelentem, hogy a selejtezés alá kerülő régi irattár elpusztult, és így azt mint hulladékpapírt adtuk el.”⁹²

A fővárosi levéltár vezetői több esetben felszólaltak a szakmai szempontokat figyelmen kívül hagyó akciók ellen. 1948. január 22-én írt levelében Kovács Lajos főlevéltáros Ditrói József segédhivatali főigazgató selejtezési előterjesztését több pontban kifogásolta. „Hosszú időre terjedő levéltári tapasztalatok szerint egyes iratkategóriáknak válogatás nélkül, tisztán mechanikus eljárás útján való kiselejtezése a történeti múlt kutatásának

⁹⁰ A belügyminiszter 5411/1948. eln. B.M. számú körrendelete a selejtezés végrehajtása során irányadó egyes szempontok tárgyában. Magyar Közlöny. Rendeletek Tára. 1948. május 22., 1127–1128.

⁹¹ Szedő, 1959: 5

⁹² G. Jáger, 1993: 43

helyrehozhatatlan károkat okozhat”, ezért kérte, hogy a kiselejtezendő iratokat a levéltár átnézhesse. Hat ügykört határozott meg, amelyeket nem selejtezhetőnek jelölt, és elvárta, hogy a selejtezés alapvető szabályait a segédhivatal tartsa be.⁹³ 1948. január 29-i feljegyzésében felhívta a polgármester figyelmét, hogy az 1947. évi XXI. tc. szerint a törvényhatóság már nem használt ügyiratait levéltári őrizetbe kell átadni, és mivel a főváros 466/1943. kgy. sz. szabályrendelete 32 év irattári őrzés után előírta az ebbe a körbe tartozó iratok levéltári átadását, ezért kérte a polgármestert, hogy „azokat addig is, amíg tényleges átadásukra sor nem kerül, a jelenleg folyó irattári selejtezés alól mentesíteni szíveskedjék”⁹⁴

1948. április 27-én (Kovács Lajos főlevéltáros nevében írt) levelében Bánrévy György⁹⁵ levéltáros a Vízművek 1867–1916-ig terjedő iratanyagának selejtezés alóli kivonását kérte, hivatkozva az 1947. évi XXI. tc. 20. §-ának (2). bekezdésére: „a törvényhatósági jogú városi levéltárban kell elhelyezni azokat a köziratokat és egyéb iratokat, amelyeket a törvényhatóság, (...) közművei (...) rendszeresen már nem használnak”⁹⁶ A polgármesteri hivatal válaszlevelében az 1867-es év előtt keletkezett iratok esetében hozzájárult azok selejtezés alóli kivonásához, de az 1873–1916 közt keletkezettekre vonatkozóan csupán azt tette lehetővé, hogy a levéltár „fokozott ellenőrzéssel védje meg a levéltári szempontokat és érdekeket”⁹⁷

A levéltár győzelme „pirrhuszi” győzelemnek bizonyult, hiszen a küzdelemben mind Kovács Lajos, mind Bánrévy György „belebukott”. Előbbitől 1948 tavaszán megvonták főlevéltárnoki megbízását, majd év végével kényszernyugdíjazták, utóbbit elhelyezték a levéltárból. Mindkét szakember sokat (ez esetben a fenntartó értelmezése szerint túl sokat) foglalkozott a selejtezés elméleti és gyakorlati kérdéseivel, munkásságuk ugyanakkor szakmai szempontból máig megkerülhetetlen.⁹⁸

Az ország minden területén igyekezettel folyt a papír (csupán levéltári szempontból irat) begyűjtése. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alispánja 1948. október 8-án jelentette a belügyminiszternek, hogy a vármegyénél naponta egy mázsa iratot selejteztek, aminek köszönhetően kb. másfél vagon papír gyűlt már össze.⁹⁹ Az egyetemeknél

⁹³ Kovács Lajos főlevéltáros levele Budapest Székesfőváros Polgármesteréhez 1948. január 22-én, BFL VIII.3801.a. 47. tétel, 71/1948. Ltsz.

⁹⁴ Kovács Lajos főlevéltáros levele Budapest Székesfőváros Polgármesteréhez 1948. január 29-én, BFL VIII.3801.a. 47. tétel, 101/1948. Ltsz.

⁹⁵ Bánrévy György (1905–1956): levéltáros, 1931-től 1949-ig a Fővárosi Levéltárban teljesített szolgálatot. 1945-től a levéltár helyettes igazgatója volt. 1949-ben áthelyezték a Vármúzeumba, majd a Művészettörténeti Dokumentációs Központban dolgozott, ahol 1953-tól haláláig a levéltári csoportot vezette.

⁹⁶ Budapest Székesfőváros Polgármestere 223072/1948-XI. sz. határozata vízművek irattárának levéltári anyaggá való nyilváníttása, BFL VIII 3801.a. 47. tétel, 406/1948. Ltsz.,

⁹⁷ Budapest Székesfőváros polgármestere 223.072/1948-XII. sz. határozata 1948. május 26., BFL VIII.3801.a. 47. tétel, 406/1948. Ltsz.

⁹⁸ Bánrévy, 1939.; Kovács, 1942–1945.

⁹⁹ MNL JNSZVL IV.407. 6374/1949. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alispánjának iratai. Idézi: Mucsi, 2020: 8.

az új tankönyvek, jegyzetek mind papíralapanyagot igényeltek, így ezek az intézmények sem maradtak ki a selejtezési rohammunkákból. Az ELTE-n 1948. április 14-én lezárult selejtezés 5330 kg papírnyersanyagot eredményezett. Jellemző a szabályozatlanságra, hogy az már 1954-ben sem volt rekonstruálható, mit semmisítettek meg, de feltehetően 19. század eleji iratokat is.¹⁰⁰

A legjelentősebb iratpusztulásokat a levéltárak látókörébe ekkor még éppen csak bekerült vállalati iratanyagban okozták a papírgyűjtési célú selejtezések. Például az 1894-ben alapított Magyar Rádió és Telefonhírmondó irataiban 1945 előtt számottevő selejtezést nem végeztek, majd a kampányselejtezéseknek a legrégebbi iratok is áldozatul estek. A megmaradtakról még az irattartókat is leszedték, így amikor azok 1952-ben végül az Országos Levéltárba kerültek, áttekinthetetlen, ömlesztett irattömeget képeztek.¹⁰¹ A Magyar Államvasutak irataiban is nagy pusztítást okoztak és a selejtezők a MÁV Igazgatóság 1934-ben kibocsátott selejtezési szabályzatában foglaltakra sem voltak tekintettel.¹⁰²

Fügedi Erik¹⁰³ szerint az 1948-ban végrehajtott rohamselejtezések, amelyeket levéltári szakemberek közreműködése nélkül bonyolítottak le, a történeti forrásanyag egy „részének súlyos és soha helyre nem hozható pusztulását” okozták, nagyobb, mint amekkorát a II. világháború! Mindezt a levéltári törvény azon hiányosságának tudta be, hogy bár a vármegyei levéltárnoknak a levéltári tv. 23. §-a alapján a törvényhatóság és annak szervei iratselejtezése tekintetében felügyeleti jogköre volt, ám annak mértékét nem határozták meg. E keskeny mezsgyén mozgó felügyeleti jog amúgy sem terjedt ki a megyei városi, községi, vállalati és uradalmi iratok selejtezésére, amelyek közt így a papírgyűjtési kampány még jelentősebb károkat okozott. A selejtezések felügyelete már csak azért sem lehetett hatékony, mert a megyei levéltárnoki állások egy része betöltetlen volt, másutt pedig nem volt megfelelő szakember.¹⁰⁴

1958-ban Szedő Antal¹⁰⁵ szintén úgy fogalmazott, hogy a „hanyatt-homlok végrehajtott ellenőrzés nélküli” selejtezések nagyobb károkat okoztak az iratanyagban, mint a világháború eseményei. A korszaknak megfelelő, sajátos szemléletmódjával ezt még kiegészítette azzal, hogy a rohamselejtezést „az államapparátusban ekkor még megbúvó ellenséges elemek is a rájuk nézve kompromittáló iratok elpusztítására használták”,¹⁰⁶ magyarázva ezzel a magyarázhatatlant: a gazdasági céloknak alárendelt iratpusztítást.

¹⁰⁰Tóth, 2022: 13.

¹⁰¹Bekény, 1964: 106.

¹⁰²Tökölyi, 1964: 35-36.

¹⁰³Fügedi Erik (1916–1992): történész, 1947 júliusában elfoglalta a kulturális emlékek további pusztulásának megakadályozása és felmérése érdekében létrehozott hivatalt. Ezt a posztot 1949 végéig töltötte be, amikor megszüntették azt, és a Múzeumok és Műemlékek Országos Központjába helyezték át, majd innen került át 1950 őszén a Levéltárak Országos Központjához osztályvezetőnek.

¹⁰⁴Fügedi, 1951: 36.

¹⁰⁵Szedő Antal (1903–1975): 1946. november 20-tól Szolnok vármegye főlevéltárnoka. 1951-ben a Magyar Országos Levéltárba került a II. osztály vezetőjeként, majd főigazgató-helyettesévé lépett elő. 1957-ben helyezték a Levéltári Igazgatóság élére, 1968-ban vonult nyugállományba.

¹⁰⁶Szedő, 1959: 5.

A papíripar igényének kiszolgálására hivatott 14.527/1947. M.E. sz. határozat a már levéltárakban őrzött irategyűttesekre nézve komolyabb következményekkel nem járt, mivel a határozat hatálya csak az irattári selejtezésekre terjedt ki, de Sopron vármegye levéltárának sorsa mutatja a háború és az utána következő idők szabályozatlan gyakorlatát. A levéltárban 1946–1949 közt a levéltárosi állás betöltetlen maradt. A főispáni titkár 1949. december eleji levéltárról szóló jelentésében törött üvegű, polc nélküli szekrényekben összehányt iratokról tudósította a vármegyét. A jelentés ellenőrzésére a Belügyminisztérium és a VKM Sinkovics István főlevéltárnokot küldte ki, aki összegzését 1950. január 21-én el is készítette. A levéltár kezelőjeként 1949 októbere óta Holló Lajos francia–német–olasz szakos középiskolai tanár mint „behelyettesített főlevéltárnok” teljesített szolgálatot, levéltári szakképesítés és gyakorlat nélkül. Az iratok selejtezését 1948-tól két nyugdíjas tisztviselő folyamatosan végezte, 1949 októberétől a behelyettesített főlevéltárnok irányításával. A selejtezést végző tisztviselők elmondása alapján a járási iratok általában 98–100%-át kisejtejték, az alispáni iratokból – saját bevallásuk szerint – többet hagytak meg.

A vármegye saját selejtezési szabályrendeletet nem alkotott, Pest vármegye az Országos Levéltár által megküldött szabályrendeletét használhatták volna, de a selejtezések során sem selejtezési bizottság nem alakult, sem selejtezési jegyzőkönyv nem készült. Az országos főlevéltárnok a selejtezések azonnali leállítását kérte, mivel addigra már az 1867 utáni anyag nagyobb részének megsemmisült. A LOF azonnal felszólította Sopron vármegye alispánját a selejtezés leállítására.¹⁰⁷ „Tudomásomra jutott, hogy a vármegye levéltárban levéltári szakember bevonása nélkül olyan barbár selejtezés folyik, hogy az anyagnak alig 1 %-a marad meg a megőrzendők között.” – írta.¹⁰⁸ Érdekes az azonnali leállítás melletti indoklás, amely nem jogszabályi előírásokra hivatkozik, hanem inkább politikai indoklást választott, mintegy ráijeszteni kívánva az alispánra: „az öt éves történettudományi munkaterv végrehajtása és ezáltal a burzsoá ideológiai maradványok kiküszöbölése elé az anyag megsemmisítése elháríthatatlan akadályokat gördít.”

Az alispán a selejtezés szabályosságát azzal támasztotta alá, hogy közölte: a belügyminisztérium 172.339/1947.III./1. és 202.847/1948.III/5. sz. utasításai, valamint az Országos Levéltár 50-1948. OL. sz. átirata alapján járt el, valamint a selejtezést a levéltárnok felügyeletével háromtagú bizottság (megyei főjegyző, árvaszéki elnök, tisztí főügyész) végezte.¹⁰⁹

Az alispáni levélre adott LOF válaszban már előkerülnek a szikár jogszabályi hivatkozások. Az alispáni szerint a háromtagú bizottság kiküldése 1950 februárjában történt meg, ami nyilvánvalóan nem lehet szabályos egy 1948 óta folyamatban lévő selejtezésnél. Az Országos Levéltár 1948-ben 50/1948. OL. sz. alatt megküldte Pest Vármegye Szabályzatát, abból a célból, hogy Sopronban is használják. (Ha már a megyének saját rendelkezése selejtezés ügyében nem született.) A szabályzat előírta selejtezési bizottság, terv készítését,

¹⁰⁷ MNL OL Y.7.a. 27/1950. OL. sz.

¹⁰⁸ A LOF levele Sopron Vármegye Alispánjának. 1950. január 19. MNL OL XIX.I.17. 5/1950. LOF sz.

¹⁰⁹ Sopron Vármegye Alispánjának levele a LOF-hoz, a megyei levéltárban elhelyezett iratok selejtezése tárgyában. 1950. február 4., MNL OL XIX.I.17. 5/1950. LOF sz.

jegyzőkönyv felvételét stb., amiből Sopronban semmi nem valósult meg. Mérei Gyula hivatkozott az 5.411/1948. eln. BM. sz. körrendeletre is, amely a selejtezés végrehajtásakor a vonatkozó szabályok figyelembevételét előírta, valamint az 1947. évi XXI. tc. 23. §-ra, amely a törvényhatóságok irattárában történt selejtezést főlevéltárnok felügyeletéhez kötötte. Miután Sopron vármegyének ekkor nem volt képzett főlevéltárnoka, a képesítés nélküli, behelyettesített főlevéltárnok nem felelt meg a törvényi előírásnak.¹¹⁰

A jogszabályi hivatkozásokkal megtűzdelt levél hatott, az alispán a selejtezést beszüntető határozatot hozott,¹¹¹ de a rendkívül nagymérvű szabálytalan selejtezés okozta károkat a döntés már csak mérsékelni tudta. Sopron vármegye esete egyedi, de rávilágít a levéltárügy korabeli legnagyobb problémáira.

A levéltárügy rendezéséről szóló 1947. évi tv. 23. §-a vármegye és a törvényhatósági jogú város levéltára élére főlevéltárnokot rendelt, akinek feladatákként – egyebek közt – a levéltárban elhelyezett iratok selejtezését szabta, és jogot adott mindazon iratok selejtezésének felügyeletére, amelyek átvételére a törvény illetékességet állapított meg. A felügyelet gyakorlati megvalósítására részletszabályokat a törvény nem állapított meg, de mint a fenti példa is alátámasztja, a végrehajtás hatékony nem lehetett, már csak azért sem, mert a levéltári munkatársak száma a korábban nem végzett feladatok elvégzésére még inkább elégtelen volt.

A levéltári törvény 21. §-ának (1). bekezdése értelmében a vármegyei és városi levéltárak kezelését és ügyvitelét a belügyminiszternek a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértésben levéltári szabályzat kiadása útján kellett volna szabályoznia. Az Országos Levéltár elkészítette és 1949. november 3-án a Belügyminisztérium felé jóváhagyás végett felterjesztette a vármegyei és thj. városi levéltárak kezelési és ügyviteli szabályzatának tervezetét,¹¹² amely kitért a selejtezés kérdésre is. A 29. § alapján „a főlevéltárnok intézkedik és közreműködik a levéltári selejtezés ügyében, továbbá intézkedési joggal felügyeletet gyakorol minden olyan iratanyag selejtezésére, mely később levéltárba kerül”. A 38. § alapján: „Az iratokat a levéltárba való elhelyezés előtt rendezni és selejtezni kell.” Majd egy teljes fejezetet, tíz szakaszt szentelve példás részletességgel taglalja a levéltári és a levéltár által ellenőrzött selejtezés szabályait.

Az 1920 előtt keletkezett, levéltárban lévő iratok körében selejtezési tilalmat rendeltek volna el. A tervezet a selejtezések elvégzéséhez elvi útmutatásokat is tartalmazott, így pl. megengedte a nyilvánvaló selejtanyagok közül (számlák stb.) egyéb szempontok alapján történő válogatást (mintavételt), így a művészi ábrázolást tartalmazó levélpapírok, a nevezetes személyek aláírásával ellátott iratok kiemelését. A selejtezés irányítása, a munkatársak kijelölése, a selejtezési utasítás elkészítése a főlevéltárnok feladata lett volna, s az általa elkészített, a kiselejtezni kívánt és a meghagyandó iratok felsorolását tartalmazó selejtezés-tervezetet a levéltár fenntartójának kellett volna elküldeni jóváhagyásra.

¹¹⁰ A LOF levele Sopron Vármegye Alispánjának a vármegyei levéltár iratanyagának selejtezése tárgyában. 1950. február 13., MNL OL XIX.I.17. 5/1950. LOF sz.

¹¹¹ 161-2/1950. sz. alispáni határozat a megyei levéltárban elhelyezett iratok selejtezése tárgyában. 1950. február 23., MNL OL XIX.I.17. 5/1950. LOF sz.

¹¹² MNL OL XIX.I.1.h. 1612-22/1949. VKM szám (A tervezettel kapcsolatos idézetek az ügyiratból.)

A tervezet tartalmazta azon tételeket, amelyek nem lehettek volna selejtezhetők, felsorolva a vármegyénél és a thj. városoknál keletkező, megőrzendő iratcsoportokat, külön csoportosítva a központi és a járási (kerületi) közigazgatás iratanyagát, a főispáni, a számvevőségi, a járási, a gyámhatósági iratokat és egyes külön iratsorozatokot. A tervezet kitért azokra az iratfajtákra (ügycsoportokra) is, amelyeket külön tervezet nélkül ki lehetett selejtezni (főképpen az adó- és számvevőségi iratok). Ügy- és iratkezelési minták megőrzése végett a selejtiratokból néhány példányt minden esetben kiemelni rendelték.

A tervezet 74. §-a precízen előírta az iratselejtezési jegyzőkönyv tartalmi elemeit, a hazai irattári-levéltári selejteztörténetben jogszabályi szinten először, amely így – megvalósulása esetén – nagy előrelépést jelentett volna:

„A selejtezési jegyzőkönyvnek a következő adatokat kell tartalmaznia:

- a/ Az iratot létrehozó hatóság, a selejtezésre kerülő iratok megnevezése stb.
- b/ Az irattári rendszer, az iratok és segédkönyvek állapotának leírása, a hiányok pontos megjelölésével s hogy a segédkönyvek hiánya miatt mely évekről kell selejtezési jegyzéket vagy új iktatókönyvet készíteni.
- c/ Az iratsorozatból kiszedett nem odatartozó iratok és egyéb anyag (nyomtatott könyvek, feljegyzések, rajzok, stb.) jelzete és mennyisége.
- d/ A selejtezés kezdetének és befejezésének időpontja, az esetleges megszakítások feltüntetésével.
- e/ A selejtezés tanulságai, újabb selejtezésnél való figyelembevétel céljából.
- f/ Megjegyzések.”

A mellékletet képező selejtezési jegyzék kötelező adatai:

- „a/ A selejtezett ügyszerű jelzete.
- b/ Az ügyszerűből kiselejtezett irat iktatószáma.
- c/ Az ügyszerűből kiselejtezett irat darabszáma.
- d/ Az ügyszerűből megtartott irat darabszáma.
- e/ Megjegyzés.”

A selejtezés előkészítése során a tervezet a főlevéltárnok részére erős ellenőrzési kötelezettséget írt elő, csak ellenőrzése és egyetértése után lehetett volna felterjeszteni a fenntartóhoz végső jóváhagyásra a jegyzékeket. A dokumentum minden során érződik, hogy a készítők a selejtezések során a lehető leggondosabban szerettek volna eljárni a megőrzés szempontjainak mindenre kiterjedő figyelembevételével.

Csak sajnálni lehet, hogy a tervezetet sem a belügyminiszter, sem a VKM nem tárgyalta, mivel – amint azt a vonatkozó ügyszerűben feljegyezték – a már előkészítés alatt álló, más szellemű törvényerejű rendelet a „levéltárak kérdését alapvetően eltérő módon fogja szabályozni”. Ugyanakkor a tervezetben foglaltakat megközelítő részletes szabályozás a következő években nem született.

Így nem meglepő, hogy a – jog határain kívül eső kampányselejtezések mellett – még a többé-kevésbé szabályozottnak tekinthető iratselejtezések során is minden bizonnyal történeti értékű iratok mentek veszendőbe. A legfőbb államügyészség (koronaügyészség)

iratainak selejtezése tárgyában 1948 áprilisában közzétett hirdetményből¹¹³ megállapítható, hogy kiselejtezték az 1900–1921 közti bűnügyi iratok, az 1908–1921 közt keletkezett jogegységi iratok, és ami talán a legmeglepőbb, az 1900–1936 közt keletkezett elnöki iratok teljes sorozatát.¹¹⁴

A fővárosi levéltárnál polgármesteri rendelettel¹¹⁵ szabályozták az iratselejtezést, a korábban kiadott rendelkezések figyelembevételével. Az eljárás ez esetben nagyobb részt az 1938-ban keletkezett és befejezett ügyiratokra terjedt ki. A selejtezés előtt az iratok rendezését, a téves helyen lévő iratok reponálását is elrendelték. „A történeti szempontból számba jövő dokumentumokat meg kell őrizni” – áll a rendeletben, ám ezek körét pontosabban nem határozta meg. A kiselejtezendő iratokról részletes kimutatás elkészítését írta elő, meghatározta a főlevéltáros felügyeleti jogkörét mindazon iratok tekintetében, amelyeket a levéltár vesz majd át. A folyamat szabályozása ez esetben a levéltári törvény előírásaival összhangban állt, a hivatal részéről a selejtezésért a segédhivatali főigazgató felelt,¹¹⁶ a selejtezést végzők és a főlevéltáros együttműködése a rendeleti szabályozás szintjén biztosított volt.

Eközben a szabályozatlan selejtezések a Levéltárak Országos Felügyelőjének állandó tiltakozását vonták maguk után, kisebb-nagyobb sikerekkel. Mérei Gyula¹¹⁷ magánlevélben fordult Kardos Lászlóhoz,¹¹⁸ amelyben leírta, hogy az egyes minisztériumok irattárának selejtezése közben fontos iratanyag megy veszendőbe. A VKM a levél hatására 1950 januárjában felszólította a társmisztériumokat, hogy az iratanyag selejtezéséhez levéltári szakértőt vegyenek igénybe. Az igazságügyminiszter a VKM hatására 1950 februárjában felszólította a bíróságokat, „hogy a jövőben az iratanyag selejtezéséhez minden esetben levéltári szakértőt vonjanak be, akinek ellenőrzése alatt folyják a selejtezési munka”. Szakértőt a Levéltárak Országos Felügyelőjétől kellett kérni, kiküldésének költségei a felügyelőt terhelték. A rendelkezés a VKM közlése alapján az új levéltári törvény hatályba lépéséig maradt érvényben.¹¹⁹

A LOF közreműködésével több családi irattárat sikerült az Országos Levéltárba beementeni. A Pénzügyminisztérium Központ selejtezése elől menekítették meg a Hangya, a Futura és más szövetkezetek anyagát, elérve, hogy a 40 vagonnyi iratanyagot levéltári szakértő felügyelete alatt selejtezzék. A Pénzügyminisztériumban végzett durva selejtezésből 136 csomónyi iratot sikerült kimenteni,¹²⁰ szintúgy megakadályozták a Földművelésügyi

¹¹³ Fővárosi Közlöny LIX. évf., 14. sz., 1948. április 3., 106.

¹¹⁴ A Koronaügyészség levéltárba került iratainak másik, jelentős része az 1956-os tűzvészben semmisült meg.

¹¹⁵ BFL IV.1409.c. 6220/1949.i.

¹¹⁶ Novotny Sándor

¹¹⁷ Mérei Gyula (1911–2002): történész, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja (1979), 1948–1951 között a Magyar Országos Levéltár munkatársa, 1949. szeptember 12-től 1950. július 19-ig a levéltárak országos felügyelője.

¹¹⁸ Kardos László (1898–1987): József Attila- és Kossuth-díjas irodalomtörténész, kritikus, műfordító, 1947–1950-ban a VKM minisztériumi osztályfőnökeként dolgozott.

¹¹⁹ MNL OL XIX.I.1.h. 1612-4/1950. VKM sz.

¹²⁰ A Pénzügyminisztérium – mely iratainak egy része már a világháborúban elpusztult – 1949-ig

Minisztériumban zajló kampányselejtezt. A sikerek mellett kudarcokat is el kellett könyvelni, nem hozott eredményt az a Könnyűipari Minisztérium felé intézett átirat, amelyben olyan rendelet kiadását szorgalmazták, amelynek előírása szerint a Papír-hulladékfeldolgozó Nemzeti Vállalat felé átadott történeti értékű iratokat a megsemmisítés előtt levéltári szakértő átvizsgálhatta volna.¹²¹

A Levéltárak Országos Felügyelőjének küzdelme a durva selejtezések ellen jól példázza, hogy hiába volt a levéltári törvény, a selejtezéseket a konkrét szabályozás hiányában nem a szakszerűség, hanem a gazdasági szükségszerűség határozta meg. A Levéltárak Országos Felügyelőjének egy emberként¹²², háttértámogatás hiányában, illetve a levéltárak saját területükön elért eredményei nem becsülendőek le, de kellő hatáskör és szakképzett levéltárosi háttér hiányában csak az ügyek elenyésző részét jelentették.

A levéltárügy teljes átalakítását és központosítását a levéltárakról szóló 1950. évi 29. törvényerejű rendelet hozta el, amely új fejezetet nyitott az iratselejtezések történetében is.

Fővárosi Napló, 1949. március 3.

50-60 mázsa köziratot selejtezt ki levéltári véleményezés nélkül. A megsemmisítés előtt sikerült Niklai Péter és Bánrévi György ny. levéltárosoknak 46 nap munkájával 136 csomónyi iratot kiválogatni. MNL OL XIX.I.17. 105/1950 LOF. sz.

¹²¹Jelentés a Levéltárak Országos Főfelügyelőjének működéséről. (1949. szeptember 12.–1950. július 7.) MNL OL XIX.I.1.h. 1612-24/1950. VKM sz.

¹²²Mérei Gyula egy rövid levelét megőrizte a LOF iratanyaga, melyben így írt: „a LOF hivatal nincs, csak én vagyok.” Mérei Gyula levele Havasi Zoltánhoz, a VKM előadóhoz. 1950. április 20., MNL OL XIX.I.17. 62/1950. LOF. sz.

Források és szakirodalom

BFL = Budapest Főváros Levéltára

IV.1403.a. = Budapest Székesfőváros Törvényhatósági Bizottságának iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek.

VI.1409.c. = Budapest Székesfőváros Polgármesterének iratai. Polgármesteri Ügyosztályok Központi irattára.

VIII.3801.a. = Budapest Főváros Levéltára iratai. Sorszámosan iktatott, tárgykörönként, tételszámosan irattározott iratok (1945–1951) 47. tétel, selejtezés, papírtakarékosság.

MNL FVL = Magyar Nemzeti Levéltár Fejér Vármegyei Levéltára

VIII.701. Fejér megyei levéltár iratai.

MNL GYMSVSL = Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Vármegye Soproni Levéltára

XIV.44. Sümeghy Dezső vármegyei főlevéltáros iratai.

MNL JNSZVL = Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára

IV.407. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alispánjának iratai.

MNL OL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

Y.1.a. Magyar Nemzeti Levéltár levéltára, Országos Levéltár, Általános iratok, 1875–1944, a) iratok, a levéltári törvény vitája

Y.7.a. Magyar Nemzeti Levéltár levéltára, Országos Levéltár, Általános iratok, 1945–2011, a) iratok

XIX.I.17. Levéltárak Országos Felügyelője.

XIX.1.h. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Felsőoktatási és Tudományos Főosztály.

Budapesti Közlöny 1934 = Póthirdetmény a Váci kir. Járásbíróság elnökétől, 1933. El. XVII. F. 68/33. sz. Vác, 1934. szeptember 5. Budapesti Közlöny, 1934. 206. sz. 2.

Fővárosi Közlöny 1930 (I.) = Versenytervezési hirdetmény, 1930. El. XVI J. 2. Közp. Jbg. Fővárosi Közlöny. 1930. 26. sz. 821.

Fővárosi Közlöny 1930 (II.) = Kerületi elöljárósági irattárak selejtezése. Fővárosi Közlöny, 1930. 83. sz. 2319.

Fővárosi Közlöny 1941 = Kihágási iratok selejtezése - Belügyminisztérium 8400/1940. kih. sz. rendelete. Fővárosi Közlöny, 1941. 10. sz. 196.

Fővárosi Közlöny 1948 = 1948. El. 12. D. 4. szám. Hirdetmény a legfőbb államügyészség (korábbi elnevezés: koronaügyészség) iratainak selejtezése tárgyában. 1948. március 31. Fővárosi Közlöny, 1948. 14. sz. 106.

Magyar Közlöny 1945 = A Földművelésügyi Miniszter, valamint a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 53.709/1345. F.M. sz. rendelete a Mezőgazdasági középiskolák rendtartásának megállapításáról. Magyar Közlöny, 1945. 138. sz. 3–16.

- Magyar Közlöny 1946 = Az iparügyi miniszter 50.029/1940. Ip. M. számú rendelete a szabadalmi bírósági iratok selejtezése tárgyában. Magyar Közlöny, 1946. 164. sz. 3–4.
- Jelentés, 1928 = Jelentés az Országos Levéltár 1927. évi állapotáról és működéséről. Levéltári Közlemények, 1928. 6. sz. 1–4.
- Balázs I. 1988 = Balázs Péter: A megyei városok iratanyaga a Horthy-korszak utolsó éveiben és a frontvonal áthaladása idején. I. rész. Levéltári Szemle, 1988. 3. sz. 44–58.
- Balázs II. 1988 = Balázs Péter: A megyei városok iratanyaga a Horthy-korszak utolsó éveiben és a frontvonal áthaladása idején. II. rész. Levéltári Szemle, 1988. 4. sz. 34–47.
- Bánrévy, 1939 = Bánrévy György: A selejtezés általános elvei. Levéltári Közlemények, 1939. 158–171.
- Bekény, 1964 = Bekény István: Sajtó Levéltár (1897) 1920–1944 (1950). Repertórium. Levéltári leltárak 23. Bp., 1964.
- Bélay, 1963 = Bélay Vilmos: Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumi Levéltár (1867) 1916–1945 (1949). Repertórium. Levéltári leltárak 18. Bp., 1963.
- Bélay, 1960 = Bélay Vilmos: A Pénzügyminisztérium Levéltára 1967–1944. Repertórium. Levéltári leltárak 10. Bp., 1960.
- Berlász, 1940–41 = Berlász Jenő: A községi levéltárak állapotáról. Levéltári Közlemények, 1940–1941. 18–19. sz. 526–537.
- Borsa, 1954 = Borsa Iván: A magyar levéltárügy helyzete a Horthy-korszakban és a felszabadulás után. Levéltári Közlemények, 1954. 14–55.
- Bottló, 1933 = Dr. Bottló Béla: A varsói levéltárnoki tanfolyam. Levéltári Közlemények, 1933. 3–4. sz. 294–298.
- Dancs, 1979 = Dancs Istvánné: Dokumentumok a magyar közoktatás reformjáról 1945–1948. Források a magyar népi demokrácia történetéhez III. Bp., 1979.
- Fára, 1953 = Fára József: A magyar iratselejtezés. Levéltári dolgozók szakmai továbbképzése. Levéltárban. Középfok. Bp., 1953. 1–18.
- Föglein, 1930 = Föglein Antal: Pest vármegye levéltárának rendezése. Levéltári Közlemények, 1930. 271–284.
- Fügedi, 1951 = Fügedi Erik: Levéltáraink sorsa a felszabadulás után. Levéltári Híradó, 1951. 1. sz. 34–37.
- Gál, 1929 = Gál István: Szabolcsvármegyei községek iratai. Levéltári Közlemények, 1929. 117–121.
- G. Jáger, 1993 = G. Jáger Márta: A Somogy Megyei Levéltár gyűjtőterületi tevékenysége. Levéltári Szemle, 1993. 1. sz. 43–48.
- Haraszi, 2022 = Haraszi Viktor: A selejtezés jogi szabályozása Magyarországon a szokásjogtól a szabályrendeletekig. Az ügyviteli szabályzatok kora. Levéltári Szemle, 2022. 3. sz. 5–34.
- Házi, 1932 = Házi Jenő: A magyar levéltárvédelem kérdéséhez. Levéltári Közlemények, 1932. 3–4. sz. 319–323.
- Horváth J., 1996 = Horváth J. András: Budapest Főváros Levéltárának története – Levéltárismertető 1. Bp., 1996.

- Jenei, 1970 = Jenei Károly: A földigénylő bizottságok, 1945–1947. Levéltári Közlemények, 1970. 1. sz. 133–166.
- Juhász, 1939 = Juhász Viktor: A városi levéltár selejtezése. Levéltári Közlemények, 1939. 180–193.
- Kiss, 1961 = Kiss Dezső: Földművelésügyi Minisztériumi Levéltár 1889–1945. I. Repertórium. Levéltári leltárak 14. Bp., 1961.
- Klein, 1939 = Klein Gáspár: A vármegyei levéltár selejtezése. Levéltári Közlemények, 1939. 172–180.
- Kovács, 1942–1945 = Kovács Lajos: A selejtezés Budapest székesfőváros levéltárában. Levéltári Közlemények, 1942–1945. 66–85.
- Lukcsics, 1931 = Lukcsics Pál: Veszprém vármegye levéltárügye. Levéltári Közlemények, 1931. 126–129.
- Monus, 1943 = Monus Ferenc: A levélszekrények történetéből. Magyar Posta, 1943. 3. sz. 95–104.
- Mucsi, 2020 = Mucsi László: „A letűnt világ bürokratáinak porlepte bűnjeljei...” Selejtezés és iratmentés Szolnok megyében, az 1950-es években. Régió kutatás Szemle, 2020 2. sz. 6–14.
- Nagymihályi, 1938 = Nagymihályi István: Az új olasz selejtezési szabályok. Levéltári Közlemények, 1938. 45–57.
- Paulinyi, 1926 = Paulinyi Oszkár: A levéltárügy Bajorországban és nálunk. Levéltári Közlemények, 1926. 4. sz. 158–176.
- Pleidell, 1930 = Pleidell Ambrus: Gazdasági levéltárak. Levéltári Közlemények, 1930. 3–4. sz. 182–189.
- RIP 1. = Requiescat in pace. Levéltáros nekrológok 1923–2011. Szerk.: Feiszt György. Székesfehérvár, 2012.
- RIP 2. = Requiescat in pace 2. Levéltáros nekrológok, gyász hírek és gyászjelentések (1833–2021). Szerk.: Feiszt György. Székesfehérvár, 2022.
- Schneider, 1980 = Schneider Miklós: Néhány adalék a Fejér Megyei Levéltár történetéhez. Levéltári Szemle, 1980. 1–2. sz. 195–209.
- Szabó, 1931 = Szabó István: A magyar levéltárvédelem kérdése. Levéltári Közlemények, 1931. 3–4. sz. 151–225.
- Szabó, 1939 = A levéltár válsága. Levéltári Közlemények, 1939. 7–18.
- Szedő, 1959 = Szedő Antal: A magyar levéltárügy jelenlegi helyzete. Levéltári Közlemények, 1959. 5. sz. 3–15.
- Sz. Simon, 2023 = Sz. Simon Éva (szerk.): Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Levéltára. Repertórium. Kézirat. Bp., 2023.
- Tóth, 2022 = Tóth Krisztina: „A múltat végképp eltörölni ...”? Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem iratainak sorsa az 1950-es években. Gerundium, 2022. 3–4. sz. 160–188.
- Tökölyi, 1964 = Tökölyi István: Magyar Államvasutak Igazgatósága. Repertórium. Levéltári leltárak 26. Bp., 1964.

Zámbó, 2015 = Zámbó István: A budapesti jogszolgáltatási szervek iratselejtezési gyakorlatának változásai. Levéltári Szemle, 2015. 4. sz. 50–63.

Törvények, jogszabályok, szabályrendeletek

1922. évi XIX. törvénycikk nemzeti nagy közgyűjteményeink önkormányzatáról és személyzetükről. Ld: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92200019.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D39> (A letöltés ideje: 2023. május 26.)
1929. évi XI. törvénycikk a múzeum-, könyvtár- és levéltárügy némely kérdéseinek rendezéseiről. Ld: <https://net.jogtar.hu/ezev-torveny?docid=92900011.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D40> (A letöltés ideje: 2023. május 26.)
1934. évi VIII. törvénycikk a Magyar Nemzeti Múzeumról. Ld: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=93400008.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D41> (A letöltés ideje: 2023. május 26.)
1947. évi XXI. törvénycikk a levéltárügy rendezéséről. Ld: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=94700021.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D42> (A letöltés ideje: 2023. május 26.)
- 14.527/1947. ME. számú minisztertanácsi határozat a papírtakarékossággal és az irattári selejtezés végrehajtásával kapcsolatos kérdések tárgyában. Magyar Közlöny. Rendeletk Tára. 279. sz. 1947. december 10. 3166.
- Szabályrendelet 1901 = 1901. június 12-i rendes közgyűlés jegyzőkönyve, 35. kötet, 710. szám. Szabályrendelet a székesfővárosi levéltár és a tanácsi segédhivatal szervezetéről. Fővárosi Közlöny, 1901. XII. évf. 47. sz., 872–873.
- Fejérvármegye szabályrendelete 1912 = Kivonat Fejérvár megye törvényhatósági bizottságának Székesfehérvárott 1912. július hó 29 én tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyvéből. Szám: 4431/1912. A vármegyei levéltár és az árvaszéki irattár selejtezéséről szóló szabályrendelet. Fejérvármegye Hivatalos Lapja, 1912. 33. sz. 189–192.
- Fejérvármegye szabályrendelete 1921 = Kivonat Fejérvármegye törvényhatósági bizottságának Székesfehérvárott 1921. évi október hó 3-án tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyvéből. 13897/1921.sz. Alispán előterjesztés a vármegyei levéltár selejtezése tárgyában. Fejérvármegye Hivatalos Lapja, 1921. 46. sz. 295–298.
- Fejérvármegye szabályrendelete 1927 = Kivonat Fejérvármegye törvényhatósági bizottságának Székesfehérvárott, 1927. évi október hó 3. napján tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyvéből. 11090/1927. szám. A vármegye levéltárában és árvaszéki irattárában őrzött iratok selejtezéséről alkotott 13897/1921. számú szabályrendelet módosítása. Fejérvármegye Hivatalos Lapja, 1927. 42. sz. 301–306.
- Szabályrendelet 1943 = 1943. december 17-ei közgyűlés jegyzőkönyve, 466/1943. kgy. szám. Szabályrendelet Budapest székesfőváros központi közigazgatásának szervezetéről, a közigazgatási tisztii alkalmazottak létszámáról és szolgálati jogviszonyáról. Fővárosi Közlöny 1944. április 14., LV. évf., 18. sz., melléklet.